

Prof.mr.dr. Jan Vleggeert

**Over onafhankelijkheid, de verschraling
van het fiscale debat en wat we daaraan
kunnen doen**

**Universiteit
Leiden**

Bij ons leer je de wereld kennen

Over onafhankelijkheid, de verschraling van het fiscale debat en wat we daaraan kunnen doen

Oratie uitgesproken door

Prof.mr.dr. Jan Vleggeert

bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar belastingrecht

aan de Universiteit Leiden

op 30 oktober 2020

Universiteit
Leiden

*Mijnheer de rector magnificus, geacht faculteitsbestuur,
zeer gewaardeerde toehoorders*

1. Inleiding

Toen ik lang geleden als fiscalist aan het werk ging, was fiscaliteit bepaald geen onderwerp waarover je kon beginnen op feesten en partijen, afgezien dan van wat obligate weetjes over aftrekposten in de aangifte van je gesprekspartner. Hoe anders is dat nu. Iedereen lijkt tegenwoordig wel een mening te hebben over de dividendbelasting en dan met name over de vraag of deze belasting moet worden afgeschaft, over aan de Zuidas gevestigde brievenbusmaatschappijen of over multinationals die weinig winstbelasting betalen. Met deze aandacht voor het belastingrecht zijn ook de beoefenaren van deze discipline onder een vergrootglas komen te liggen. Zijn fiscale wetenschappers die tegelijkertijd werkzaam zijn bij een commercieel kantoor nog wel onafhankelijk? En hoe kijken fiscale wetenschappers aan tegen de bijdrage die burgers leveren aan het debat over belastingontwijking door multinationals? En welke conclusies kunnen we daaruit trekken? Over deze vragen wil ik het vanmiddag met u hebben.

2. Dubbele petten

Ik wil het eerst met u hebben over de zogenoemde “dubbele petten”. Voor de niet-fiscalisten onder u, daarmee bedoelen we collega’s die het hoogleraarschap belastingrecht aan een universiteit combineren met een baan bij een belastingadvieskantoor. Zijn dubbele petten nog onafhankelijk of komen zij, in de woorden van Zwemmer, emeritus hoogleraar belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam, “vroeg of laat onvermijdelijk toch voor het dilemma te staan dat ze iets [willen of moeten] zeggen dat strijdig [kan] zijn met het belang van een cliënt”?¹ Hierover wordt zeer verschillend gedacht.

De gangbare opinie in de fiscale academische wereld is dat de onafhankelijkheid van dubbele petten voldoende geborgd is,

zo blijkt uit een recent verschenen stuk waaraan is meegewerkt door maar liefst 23 medewerkers. Daartoe behoren 13 hoogleraren, van vrijwel alle Nederlandse fiscale vakgroepen - alleen de Leidse fiscale vakgroep heeft niet meegewerkt aan het stuk. Volgens de opstellers van dit stuk verspeelt de wetenschapper die zijn petten niet weet te scheiden, onmiddellijk zijn of haar academische geloofwaardigheid. Natuurlijk, zo merken zij op, “verschillende hoedanigheden kunnen spanning en wrijving opleveren. Uiteindelijk, menen wij, gaat het hier om de intrinsieke professionele en academische integriteit van betrokken wetenschappers. Integriteit zit ‘van binnen’, denken wij, en dat houdt geen verband met het al dan niet betrekken van een nevenfunctie.”² Kavelaars, hoogleraar fiscale economie aan de Erasmus Universiteit, wijst bovendien op het voordeel dat de werkzaamheden van dubbele petten elkaar kunnen versterken. Door de toevoeging die de praktijkbaan geeft aan de wetenschappelijke functie kan naar zijn mening in het onderzoek veel beter worden afgewogen “wat voor- en nadelen zijn van de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van wetenschappelijke denkrichtingen en leerstukken. (...) Ook in het onderwijs kan de werking van de theorieën, regels en leerstukken op een voor de studenten goede en zinvolle wijze worden geadstrueerd met praktijkgevallen.”³ Toch heeft hij wel gemerkt dat sommige onderwerpen beter niet kunnen worden opgepakt in bepaalde situaties al heeft hij zich bij de door hem gekozen onderwerpen nooit belemmerd gevoeld.⁴ Gunn, zelfstandig fiscalist en als gastmedewerker verbonden aan verscheidene universiteiten, is kritischer en wijst op het gevaar dat mogelijk gaten ontstaan in de kennis over het belastingrecht als auteurs stelselmatig bepaalde onderwerpen overslaan. Het beste voorbeeld van het doodzwijgen van een voor belastingplichtigen onwelgevallige ontwikkeling is naar haar mening te vinden in het fiscale staatssteunrecht.⁵

Maar ook als onderwerpen wel worden opgepakt kan het risico van belangenverstrengeling op de loer liggen. Pieterse, verbonden aan de Universiteit Leiden en de Vrije Universiteit Amsterdam, merkt op dat het domein van het belastingrecht

bepaald niet overloopt van de onafhankelijke en werkelijk vrije geesten.⁶ De beoefenaren van dit métier, zo schrijft hij, “maken doorgaans deel uit van een netwerk waar nogal wat - andere dan wetenschappelijke - belangen bewust of onbewust het nodige gewicht in de schaal leggen. De vruchten die het discussie voortbrengt (publicaties, commentaren op wetsvoorstellen en dergelijke) getuigen daarvan.”⁷ De Smit, verbonden aan de Algemene Rekenkamer en daarvoor werkzaam bij de Erasmus Universiteit, wijst erop dat “een arrest van de Hoge Raad dat belastingplichtigen in de kaart speelt, doorgaans - ook in het *Weekblad* - met instemming wordt begroet, veelal door auteurs die, al dan niet als hoogleraar, althans houders van een leerstoel, zijn verbonden aan een van de (grote) advieskantoren.”⁸ Het omgekeerde is volgens De Smit eveneens waar: arresten waarin de Hoge Raad de speelruimte voor multinationals beperkt, mogen op een kritische bejegening rekenen. Spanjers, promovendus aan de Universiteit Leiden en publicist, is eveneens kritisch over dubbele petten. Hij beschrijft een hoorzitting in de Tweede Kamer die eind 2017 is gehouden over de afschaffing van de dividendbelasting: “Vijf hoogleraren schoven in het tweede deel als tafelgenoten aan. Mij viel op dat drie hoogleraren met een commercieel belang in de internationale belastingadviespraktijk zich een warm voorstander toonden van afschaffing van de dividendbelasting. (...) Twee hoogleraren zonder een dergelijk commercieel belang keerden zich daarentegen fel tegen het voorstel. Toeval? Dat zou kunnen, maar het zorgt hoe dan ook voor een wrange smaak. En niet alleen bij mij.”⁹

De problematiek van de dubbele pet staat inmiddels ook op het netvlies van politiek Den Haag. Op 21 mei 2016 schrijft de Volkskrant dat driekwart van de hoogleraren belastingrecht of fiscale economie een bijbaan heeft bij een advocatenkantoor of accountantskantoor. Naar aanleiding van deze publicatie vragen de Kamerleden Van Dijk en Merkies (beiden SP) aan de toenmalige staatssecretaris van Financiën Wiebes of hier belangenverstremming dreigt. Daar is de bewindsman echter niet bang voor. Weliswaar valt het risico op belangenverstremming

nooit helemaal uit te sluiten maar er zijn naar zijn mening genoeg voorzieningen in het systeem om er voor te zorgen dat hoogleraren hun onafhankelijkheid behouden: “Hoogleraren zijn immers gehouden aan het naleven van de normen uit de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening (...). Ook dienen zij hun nevenfuncties te vermelden op de website van de universiteit.”¹⁰

Een jaar later is de toon drastisch veranderd. Tijdens een debat over belastingafspraken met multinationals vraagt het Kamerlid Van Weyenberg (D66) naar de samenstelling van de commissie die deze afspraken gaat onderzoeken: “Waarom is er niet voor gekozen om daar een of twee hoogleraren in plaats te laten nemen (...)?”¹¹ Staatssecretaris van Financiën Wiebes vraagt zich vervolgens hardop af: wie dan? Ik citeer de staatssecretaris: “Dan wil je een uitdrukkelijk onafhankelijke persoon, een echte topfiscalist die onafhankelijk is. Laten we eens even shoppen. We beginnen met de adviseurs. Steekt iemand daar zijn hand voor op? Ik denk het niet. Dan beginnen we met de hoogleraren. Het schijnt dat er in Nederland nog een paar hoogleraren fiscaliteit rondlopen die niet bij een bureau zijn aangesloten. Dan moeten we misschien kijken naar de topfiscalisten van de lobbygroepen. Ik ben door mijn fiscalisten heen, ik ben erdoorheen.”¹² Van Weyenberg erkent vervolgens dat onafhankelijke hoogleraren moeilijk te vinden zijn maar, zo zegt hij “[z]e zijn er (...) wel, en volgens mij is dat de zoektocht.”¹³

Een paar weken later vinden de openbare verhooren in het kader van de parlementaire ondervragingscommissie Fiscale constructies plaats. Tijdens een van de verhooren vraagt het Kamerlid Bruins (ChristenUnie) aan Freudenthal, partner bij Mazars en hoogleraar belastingrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen, of hij vindt dat er veel dubbele petten zijn. Ik citeer Freudenthal: “Ja, die zijn er veel. Die zijn er vanuit de Belastingdienst, waar hoogleraren dubbelfuncties hebben. Die zijn er vanuit de fiscale adviespraktijk exact zo. Er zijn nog enkele onafhankelijke hoogleraren, maar die worden juist vaak gevraagd door het Ministerie van Financiën om te ondersteunen

bij bepaalde processen. Daar is dus ook geen onafhankelijkheid. Ik denk in alle eerlijkheid dat de onafhankelijkheid die je misschien in een ideale wereld zou willen hebben, helemaal niet bestaat of dat iedereen de professionaliteit bij het uitvoeren van zijn werk en van zijn hoogleraarsfunctie zo goed weet te bewaren dat het in de praktijk goed gaat. Ik denk dat dit laatste het geval is.”¹⁴

Wat mij in dit antwoord opvalt, is de stelling dat onafhankelijkheid helemaal niet bestaat. Weliswaar zijn er volgens Freudenthal enkele hoogleraren die onafhankelijk zijn in de zin dat zij niet zijn verbonden aan een advieskantoor of aan de belastingdienst maar ook die hoogleraren zijn uiteindelijk niet onafhankelijk omdat zij bijvoorbeeld het ministerie van Financiën zouden bijstaan. Als die hoogleraren in dienst zouden zijn van het ministerie of tegen betaling het ministerie ondersteunen dan heeft Freudenthal zeker een punt. Maar daarvan zal, in mijn perceptie althans, in het algemeen geen sprake zijn. Wel komt het met enige regelmaat voor dat onafhankelijke hoogleraren door het ministerie van Financiën of de Europese Commissie worden gevraagd om hun mening te geven over een bepaald thema. Dat lijkt mij echter geen afbreuk doen aan de onafhankelijkheid van deze hoogleraren. Ook komt het steeds vaker voor dat onafhankelijke hoogleraren Kamerleden bijpraten en soms geven ze zelfs adviezen aan Kamerleden die een initiatiefwetsvoorstel indienen. Ik zie niet waarom dit afbreuk zou doen aan de onafhankelijkheid van deze hoogleraren. Ondersteuning van Kamerleden is iets anders dan belangenverstrengeling. Een onafhankelijke hoogleraar die een Kamerlid souffleert, zal anders dan de dubbele pet nooit commercieel belang hebben bij hetgeen hij of zij naar voren brengt.

Ik begon deze beschouwing over de dubbele pet met de observatie dat de gangbare opinie in de fiscale academische wereld is dat de onafhankelijkheid van dubbele petten voldoende geborgd is. Er is echter alle reden om daaraan te twijfelen. Sommige onderwerpen komen in de fiscale literatuur niet of onvoldoende aan bod vermoedelijk omdat het vanuit com-

mercieel perspectief handiger is om deze onderwerpen te laten rusten. Bovendien kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat hoogleraren met een commercieel belang verdacht vaak een standpunt innemen dat in overeenstemming is met het klantbelang. Hier is ruimte voor nader onderzoek naar de omvang van dit probleem.¹⁵ Ik denk even aan de studenten die meeluisteren want dit lijkt me een prima scriptieonderwerp. Mijn suggestie is om alle publicaties van Nederlands fiscaal hooggeleerden over pakweg de afgelopen 10 jaar te screenen en in kaart te brengen hoe vaak zij een standpunt pro belastingplichtige en hoe vaak een standpunt contra belastingplichtige innemen. Verder zou in kaart kunnen worden gebracht waarover zij publiceren om een beeld te krijgen hoe vaak bepaalde onderwerpen aan bod komen (en welke onderwerpen juist niet aan bod komen). Intussen kunnen we nu al vaststellen dat de dubbele pet en daarmee de fiscale wetenschap er in politiek Den Haag niet al te best op staat en dan druk ik me eufemistisch uit. Redenen genoeg om de kop niet langer in het zand te steken en te erkennen dat de combinatie van verschillende petten een probleem is. De fiscale hoogleraar van de toekomst heeft aan één pet, zijn of haar universitaire pet, meer dan genoeg.

3. De verschraling van het fiscale debat

Het zijn niet alleen de dubbele petten die debet zijn aan de verschraling van het fiscale debat. Gunn merkt op dat het voor belastingadviseurs en -ambtenaren lastig kan zijn om iets te publiceren zonder toestemming van bovenaf. Zo zouden standpunten die nadelig zijn voor een bepaalde groep klanten of de werkgever soms niet door de ballotage heenkomen. Zij schrijft: “In mijn eigen vakgebied (fiscale staatssteun) zie ik een illustratie van wat er gebeurt als een onderwerp min of meer taboe wordt: de theorievorming blijft achter en belastingplichtigen komen mogelijk bedrogen uit. Dat van het taboe heb ik uit [de] eerste hand. Het gaat om een soort informele druk om bepaalde onderwerpen niet te adresseren omdat dat “niet opportuun” zou zijn.”¹⁶ Gunn

is niet de enige die dit probleem signaleert, zo blijkt uit een verslag van een debat over tax planning. In dit debat komt de vraag aan de orde hoeveel ruimte jonge fiscalisten, die bij een groot kantoor werken, hebben om te publiceren, met name over ethische vraagstukken. Dat kan volgens Herreveld, partner bij Mazars, onhandig zijn: “Een medewerker die zich wat al te vrijmoedig uitdrukt en positie kiest op een manier die het belastingadvieskantoor onwelgevallig is, mag (...) rekenen op een normoverdragend gesprek (...) als de publicatie tenminste door de netten van de organisatie heeft weten te slippen.”¹⁷ En ook Pieterse merkt in een verslag van een in 2015 gehouden landelijke bijeenkomst voor promovendi op dat “een niet gering aantal wetenschappers (...) zo nauw betrokken [is] bij een commerciële praktijk, dat zij in wezen niet meer vrij zijn om onafhankelijk te oordelen over ontwikkelingen in het (internationale) belastingrecht, al denken zij zelf soms van wel (...).”¹⁸ Hij schrijft: “Ook komt het voor dat onderzoeksbevindingen niet verenigbaar zijn met de belangen van de organisatie waaraan de promotor is verbonden. Dat kan tot ongemakkelijke situaties leiden. Op een of andere manier gaat er van (vooral) grote organisaties druk uit die raakt aan de vrije wetenschapsbeoefening van promovendi en anderen die publiceren. Zo blijkt het Ministerie van Financiën uitermate effectief in de beïnvloeding van haar medewerkers, vooral op terreinen die politiek gevoelig liggen, zo bleek tijdens een van de discussies. Dat geeft te denken.”¹⁹ Jansen, staatsraad en voorzitter van de redactiecommissie van het Weekblad fiscaal recht, verbindt hieraan de conclusie dat de fiscale wetenschap vooral als het gaat om de discussie over internationale belastingontwijking heeft gefaald.²⁰

De discussie over internationale belastingontwijking is losgebarsten in de nasleep van de mondiale kredietcrisis. De maatregelen die landen troffen om deze crisis te bestrijden moesten uiteraard gefinancierd worden, onder andere uit belastinggeld. In dat kader viel niet meer te verkopen dat burgers over hun inkomsten gewoon belasting moeten betalen terwijl multinationals de belasting op allerlei manieren

konden ontwijken. Bovendien, zo signaleert Kingma, docent belastingrecht aan de Universiteit Maastricht, “kregen belastingchandalen steeds meer media-aandacht, waardoor een breder publiek wetenschap kreeg van de belastingpraktijken van multinationals en rijke individuen, en mengde de burgermaatschappij zich meer en meer in het belastingdebat.”²¹ Ook Snel, belastingadviseur, signaleert dat pressiegroepen actief zijn geworden zoals Tax Justice International, SOMO en Oxfam Novib. Hij meent dat “[d]e bijdragen aan het publieke debat van dergelijke groepen (...) zeker van invloed [zijn] geweest. Het heeft er ook voor gezorgd dat de discussie (...) onder een breder publiek dan alleen vakgenoten gevoerd wordt.”²² Essers, hoogleraar belastingrecht aan Tilburg University en lid van de Eerste Kamer voor het CDA, ziet weliswaar het belang van deze zogenoemde niet-gouvernementele organisaties, afgekort “ngo’s”, maar is minder positief over hun bijdrage aan het debat waar hij spreekt van “door onder anderen ngo’s aangewakkerde sentimenten tegen “agressieve” belastingplanning door multinationals (...).”²³ Hij tekent daarbij aan dat “populisten mede dankzij de moderne media veel meer mogelijkheden dan vroeger hebben om de aanwezige onvrede onder burgers verder aan te wakkeren.”²⁴

En daarmee zijn we aangekomen bij een nieuwe deelnemer aan het fiscale debat: de burger. Sinds pakweg een jaar of tien mag de fiscaliteit in het algemeen en de belastingheffing van multinationals in het bijzonder zich in toenemende mate verheugen in de belangstelling van politici, journalisten en het publiek.²⁵ Veel fiscalisten hebben het daar moeilijk mee. U, en ik richt me nu tot de niet-fiscaal geschoolden in de zaal, heeft er namelijk geen verstand van. Hein, als onderzoeker verbonden aan Tilburg University, merkt hierover op dat de belangstelling van het publiek voor belastingen voor fiscalisten geen onverdeeld genoegen is: het niveau van de publieke fiscale discussie baart hem steeds meer zorgen. Nieuwswaarde wint het in zijn ogen maar al te vaak van feiten, politiek belang van inhoud.²⁶ En ook Zoetmulder, belastingadviseur en voorzitter van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs, spreekt

de fiscale leek tijdens een toespraak in 2019 vermanend toe. Ik citeer: “Ik hoop dat er ook wat politici en journalisten aanwezig zijn, dat hoort hier eigenlijk, want wat ik te zeggen heb is mede aan hen gericht. Er is namelijk iets goed mis met de communicatie over belastingaangelegenheden. Het zal de fiscalisten onder u vast al langer opgevallen zijn wat de teneur is van de krantenkoppen en u vraagt zich met mij vast ook af waar de nuance tot uiting komt. Voor nuance en fiscaal technische betogen lijkt echter weinig ruimte op social media en wellicht is het zo dat kranten alleen nog verkopen met ronkende chocoladeletters.”²⁷ Ook Van den Hurk, belastingadviseur en hoogleraar aan de Universiteit Maastricht, maakt van zijn hart bepaald geen moordkuil. Ik citeer: “Als je je met de internationale fiscaliteit bezighoudt, zoals ik en je dan ook nog de noodzaak voelt om vaak te reageren op politici die inderdaad die spreekwoordelijke klok horen luiden, dan moet je oppassen geen paria te worden. Dat risico neem ik dan maar aangezien de Nederlandse politiek nog steeds geen Tegenpartij 2.0 heeft die de doelredeneringen van onze volksvertegenwoordigers op de juiste manier scherp weet te duiden. Een nieuwe Jacobse en Van Es zouden er wel raad mee weten. De doelredeneringen bevatten halve waarheden en holle frases waar de wereld echt niets mee kan.”²⁸ En ook Hein houdt zich niet in als hij opmerkt dat het tijd wordt voor een “Autoriteit Waarheidsgetrouwe Journalistiek en een Waakhond Kamerintegriteit.”²⁹

Als we naar de uitlatingen van deze fiscalisten kijken dan valt op dat zij journalisten, politici, ngo’s en het publiek, “de fiscale leek” twee verwijten maken. In de eerste plaats houdt de fiscale leek zich niet aan de feiten en in de tweede plaats is de fiscale leek niet fiscaal geschoold en daarom is hij of zij niet in staat om de feiten juist te duiden.

Er zijn zeker voorbeelden te vinden van fiscale leken die zich onvoldoende aan de feiten houden en uit de bocht vliegen. Maar mijn eigen ervaring met journalisten en politici is een stuk positiever. Ik heb niet de indruk dat zij er op uit zijn om

een loopje met de feiten te nemen.³⁰ Hoe dan ook is het te makkelijk om de discussie over belastingontwijking door multinationals af te doen als “fake news”: het valt toch zo langzamerhand niet meer te ontkennen dat we hier te maken hebben met een reëel probleem.

Dan het tweede verwijt: de fiscale leek ontbeert de fiscale kennis om tot een afgewogen oordeel over belastingontwijking door multinationals te kunnen komen. Dit verwijt komt er eigenlijk op neer - en ik kijk weer even naar de fiscaal ongeschoolden in de zaal - dat jullie eerst maar eens een stevige spoedcursus belastingrecht moeten volgen. Pas als jullie mij uit kunnen leggen hoe de tegenbewijsregeling van het derde lid van artikel 10a van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 werkt, zijn jullie voldoende gekwalificeerd. Tot die tijd mogen jullie niet meedoen met ons debat. U merkt het: ik vind dit een onterecht verwijt. Onterecht, niet alleen omdat er ook ngo’s, journalisten en politici zijn die zich wel verdiepen in de relevante fiscale regels, al dan niet met assistentie van fiscalisten.³¹ Maar vooral onterecht omdat de suggestie wordt gewekt dat de bezwaren van fiscale leken tegen belastingontwijking door multinationals zouden verdwijnen als ze meer kennis van het fiscale recht zouden hebben. Dat is een misverstand, zo betoogt ook Gunn. Ik citeer: “Helaas, deze benadering getuigt van wensdenken, niet in de laatste plaats omdat het (...) debat dan wordt versmald tot een hoofdzakelijk technische discussie terwijl (...) [het] in werkelijkheid toch echt een politieke (en daarmee normatieve) dimensie kent. De centrale vraag is niet ‘hoe werkt het belastingstelsel?’ maar ‘hoe zou het belastingstelsel moeten werken?’”³² Het is niet meer dan terecht dat ngo’s, journalisten en politici zich bezighouden met de vraag hoe het internationale belastingrecht eruit zou moeten zien.³³

4. Wat kunnen we daaraan doen?

Het belangrijkste thema voor de fiscale wetenschap in Nederland voor de komende jaren is naar mijn smaak onafhankelijkheid. Veel fiscale wetenschappers hebben een kleine aanstelling

en zijn daarnaast werkzaam voor een advieskantoor. Dit zorgt niet alleen voor een praktijkgerichte benadering maar ook voor een klantgericht perspectief en dat laatste kan wetenschappelijk gezien problematisch zijn. Een en ander leidt ertoe dat zowel in het onderwijs als in het onderzoek het klantgerichte perspectief overheersend is en dat is naar mijn mening ongewenst. Een oplossing zou kunnen zijn om meer wetenschappers aan te trekken die daarnaast verbonden zijn aan de belastingdienst of het ministerie van Financiën. Dat zou in ieder geval de diversiteit van meningen bevorderen. Problematisch is wel dat medewerkers van de fiscus in hetgeen zij publiceren naar mijn inschatting vaak niet vrij hun mening mogen of kunnen geven over fiscale kwesties. Het proberen aan te trekken van meer medewerkers die fulltime verbonden zijn aan de universiteit zou daarom mijn voorkeur hebben.

Een ander thema is de verschraling van het fiscale debat. Fiscalisten kunnen het maatschappelijk ongenoegen over belastingontwijking door multinationals en de rol die fiscalisten daarin spelen maar beter serieus nemen. Hier ligt ook een taak voor de fiscale opleidingen aan de Nederlandse universiteiten. De studenten die we afleveren vinden hun weg hoofdzakelijk naar de adviespraktijk. Juist op die adviespraktijk wordt de laatste jaren vanuit de maatschappij steeds meer kritiek geleverd omdat adviseurs een belangrijke rol spelen in belastingontwijkingstructuren van multinationals. Dat maakt ons in mijn ogen kwetsbaar voor de kritiek dat we, gefinancierd met belastinggeld dat wordt opgehoest door de maatschappij, studenten afleveren die vervolgens werk gaan verrichten dat door een flink deel van die maatschappij als ongewenst wordt ervaren. We zullen die maatschappelijke onvrede moeten adresseren. Daar zijn we de afgelopen jaren al mee begonnen door in het onderwijs meer aandacht te besteden aan de ethische aspecten van belastingheffing. Maar het lijkt me dat we in het onderwijs nog wel een paar slagen kunnen maken. Daarnaast zal ons onderzoek er, meer dan nu, toe moeten leiden dat zichtbaar wordt dat we oog hebben voor de kritiek die door de maatschappij op fiscalisten wordt geleverd. Verder is ons onderzoek momenteel nogal versnipperd. We hebben in het

verleden wel geprobeerd meer te focussen op de discussie rond belastingontwijking van multinationals maar dat is slechts beperkt gelukt. Ik zou veel meer op dit thema willen focussen. Dit thema sluit goed aan bij het project van Mosquera Valderrama, als universitair hoofddocent verbonden aan onze vakgroep, die met name kijkt naar de governance kant van deze thematiek en sluit bovendien goed aan bij mijn eigen onderzoeksfocus en bij het onderzoek dat wordt verricht door een aantal promovendi. En ook het onderzoek van Van de Streek, die ons met ingang van 1 januari komt versterken, heeft betrekking op dit thema. Hij is in 2019 begonnen met het project “Fiscale Transparantie” dat betrekking heeft op belastingconcurrentie tussen staten, één van de hoofdoorzaken van belastingontwijking door multinationals. Als we onze krachten bundelen, ben ik er van overtuigd dat we tot resultaten kunnen komen die er toe doen.

5. Slotwoord

Meneer de Rector Magnificus, leden van het College van Bestuur van de Universiteit Leiden, mevrouw de decaan, leden van het bestuur van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Dank voor het door u in mij gestelde vertrouwen. Ik ga mijn uiterste best doen om dat vertrouwen niet te beschamen.

Hooggeleerde Adriaanse, leden van het bestuur van het Instituut voor Fiscale en Economische vakken

Sinds negen maanden spreek ik jullie met grote regelmaat tijdens het instituutsoverleg en daarbuiten. Ik vind het prettig om met jullie samen te werken. En, Jan, jouw steun in de afgelopen periode heb ik bijzonder op prijs gesteld.

Hooggeleerde Boer, beste Koos, hooggeleerde Lubbers, beste Allard Jullie zijn mij voorgegaan als vakgroepvoorzitter. Allard, jij hebt deze functie zo'n 10 jaar vervuld tot 1 september 2013. Daarna is Koos vakgroepvoorzitter geworden tot het moment dat ik aantrad op 1 februari van dit jaar. Ik heb een prachtige afdeling van jullie mogen overnemen en ik ben jullie dankbaar voor al het werk dat jullie hebben verzet.

Hooggeleerde Van de Streek, beste Jan

Op 1 januari aanstaande begin je bij onze vakgroep. Ik kijk uit naar je komst.

Zeergeleerde Pieterse, beste Rens

Hoeveel stukken van mijn hand heb je al niet meegelezen?
Mijn dank daarvoor.

Weledelgestrengte Gunn, beste Anna

We zijn tegelijkertijd bij de afdeling begonnen op 1 januari 2009. Sindsdien hebben we menig rondje gelopen. Ik hoop dat we dat de komende jaren blijven doen.

Waarde vakgroepgenoten

Ik mag nu al bijna 12 jaar met jullie samenwerken en ik beschouw dat als een groot voorrecht. Wel mis ik sinds half maart onze dagelijkse lunch om 12:00 uur. Ik hoop dat we snel weer bij elkaar kunnen aanschuiven.

Dames en heren studenten

Ik heb jullie al een tijd niet meer in het echt gezien. Sinds een maand of zeven verloopt het contact immers, behoudens enkele uitzonderingen, via Kaltura livesessies en Teams. Ik hoop jullie snel weer op onze faculteit te kunnen begroeten.

Waarde Habraken, beste Peter

Dat ik hier sta hebben we volgens mij niet voorspeld toen we het een kleine 40 jaar geleden tijdens onze studententijd over de toekomst hadden. Laten we dat binnenkort op Vlieland maar eens evalueren.

Waarde familie Huvers, beste Leo, Ellen, Wisse en Jelle

Dat ik jullie na zo'n 40 jaar vriendschap vanaf de kansel mag toespreken, is voor mij, een niet gelovige afkomstig uit een rood nest, toch een bijzondere gebeurtenis. Zouden die jaren op de Societas Studiosorum Reformatorum dan toch ergens goed voor zijn geweest?

Beste Mama, Marlene, Huub, Jantine, Bas en Marijke

Daar staat hij dan, jullie zoon, broer, zwager respectievelijk oom. Jammer dat papa er niet meer bij kan zijn. Dan had ik tegen hem kunnen zeggen: ik heb die man die verderop in de straat woont toch nog verslagen. Op je 59^e kan het ook nog.

Ik heb gezegd.

Noten

1. J. Zwemmer in H. Bergman, *Zestig gezichten van de Nederlandse fiscaliteit, de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs 1954-2014*, 2014 Edam, p. 126.
2. E. Boomsluiters, C. Hofman, *Ethiek, een gezamenlijke verantwoordelijkheid*, in: H. Gribnau (red.), *Tax governance, maatschappelijke verantwoordelijkheid en ethiek. Tijd voor een code?* Oktober 2020, p. 13.
3. P. Kavelaars, *Transparantie is geen probleem*, WFR 2016/125. In deze zin ook L.J.A. Pieterse, *Boekbespreking van 'Tweehonderd jaar Rijksbelastingen' onder redactie van H. Vording*. Verschenen bij Sdu Uitgevers, Den Haag 2015, 285 p., WFR 2015/1466, par. 2: "Deze vakspecialisten zullen voor een fris geluid uit de praktijk zorgen en kunnen mede voorkomen dat de universiteit een gesloten bolwerk wordt."
4. R.K. Bane, *Verslag van de tweede jongerenbijeenkomst van de Vereniging voor Belastingwetenschap, gehouden op 12 maart 2020 te 's-Gravenhage*, WFR 2020/83, par. 2.4. Uit hetzelfde verslag blijkt dat ook Lubbers altijd heeft kunnen schrijven over onderwerpen waar hij over wilde schrijven: "Of dit probleem zich in de praktijk voordoet, hangt ook af van het onderwerp waarover men schrijft. Lubbers gaf aan dat bij een formeelrechtelijk onderwerp, dit probleem minder snel zal spelen dan bij een materieelrechtelijk onderwerp."
5. A.F. Gunn, *Dubbele petten en de belastingwetenschap*, in: Anders: Gunn, Stichting NLFiscaal, Amsterdam 2020, p. 31/32.
6. Zie in dit kader ook L.J.A. Pieterse, *Boekbespreking van 'Tweehonderd jaar Rijksbelastingen' onder redactie van H. Vording*. Verschenen bij Sdu Uitgevers, Den Haag 2015, 285 p., WFR 2015/1466, par. 2.
7. L.J.A. Pieterse, *Boekbespreking*, WFR 2013/1304.
8. R.C. de Smit in: L.J.A. Pieterse, *Tax planning, een bedenkelijke activiteit? Over BEPS, rulings en fiscale dienstverlening*, Verslag van 'WFR Fiscaal Café', gehouden op dinsdag 19 januari 2016, te Den Haag, WFR 2016/54, par. 3.
9. M. Spanjers, *Origami en de dividendbelasting*, WFR 2018/13.
10. Kamerstukken II 2015/16, *Aanhangsel van de Handelingen*, 2890, p. 2.
11. Kamerstukken II, *Handelingen* 1 juni 2017, 82-8-9.
12. Kamerstukken II, *Handelingen* 1 juni 2017, 82-8-28.
13. Kamerstukken II, *Handelingen* 1 juni 2017, 82-8-29.
14. *Stenografisch verslag van een openbaar verhoor in het kader van de parlementaire ondervragingscommissie Fiscale constructies op 15 juni 2017, verhoor R. Freudenthal*, Kamerstukken II 2016-2017, 34 566, nr. 4, p. 768/769.
15. Zie in dit kader E. Berkhout, *Band tussen belastingadvieswezen en wetenschap is onvoldoende transparant*, WFR 2016/124.
16. A.F. Gunn, *Vakliteratuur, diversiteit & dubbele petten*, in: Anders: Gunn, Stichting NLFiscaal, Amsterdam 2020, p. 51.
17. Zie het verslag van 'WFR Fiscaal Café', gehouden op dinsdag 19 januari 2016, te Den Haag door L.J.A. Pieterse, *Tax planning, een bedenkelijke activiteit? Over BEPS, rulings en fiscale dienstverlening*, WFR 2016/54, par. 3.
18. L.J.A. Pieterse, *Samenscholen voor gevorderden, Verslag van de landelijke bijeenkomst voor promovendi van de Vereniging voor Belastingwetenschap, gehouden op vrijdag 27 maart 2015 te Leiden*, WFR 2015/601, par. 3.
19. L.J.A. Pieterse, *Samenscholen voor gevorderden, Verslag van de landelijke bijeenkomst voor promovendi van de Vereniging voor Belastingwetenschap, gehouden op vrijdag 27 maart 2015 te Leiden*, WFR 2015/601, par. 3.
20. Zie L.J.A. Pieterse, *Tax planning, een bedenkelijke activiteit? Over BEPS, rulings en fiscale dienstverlening*, WFR 2016/54, par. 3.
21. S. Kingma, *Op naar een meer legitiem belastingsamenwerkingsmodel?!*, MBB 2020/3-11, par. 1.
22. F.P.J. Snel, *Het vak in verandering*, NTFR 2019/816, par. Waar komt de verandering vandaan?.

23. P.H.J. Essers, *Belastingverzet*, WFR 2019/86, par. 6.
24. P.H.J. Essers, *Belastingverzet*, WFR 2019/86, par. 6.
25. Zie hierover ook S. Douma, *Miscommunication and Distrust in the International Tax Debate*, Wolters Kluwer Deventer 2018.
26. R. Hein, *Belastingrecht: te moeilijk voor niet-fiscalisten?*, WFR 2019/261, samenvatting.
27. B. Zoetmulder, Bartjan Zoetmulder pleit voor fact-checking door politici, NFLO 2019/10. In vergelijkbare zin: Brunner, belastingadviseur, die opmerkt dat discussies wel gevoerd moeten worden op basis van “de juiste feiten en het volledige plaatje”. Dat gebeurt jammer genoeg niet, vindt hij: regelmatig worden incorrecte feiten opgevoerd of worden relevante feiten weggelaten. S. Brunner in H. Bergman, *De juiste feiten en het volledige plaatje*, s.v.p., WFR 2020/42. Zie hierover ook H.J. Bresser, *De fiscale waan van de dag*, NTFR 2019/1679 en S. Faber, *Op weg naar balans in de vennootschapsbelasting?*, WFR 2020/84, die opmerkt dat het overgrote deel van de kritiek op ‘financiële draaischijf Nederland’ ‘fake news’ is.
28. H.T.P.M. van den Hurk, *De liquidatieverliesregeling kost niet alleen geld*, NLFO 2019/23. Het kan nog erger, zie F.R. Herreveld, H.T.P.M. van den Hurk, *Naschrift bij V.S.T. Leenders, Noblesse oblige: de rol van belastingadviseurs bij de fiscale integriteitsrisico’s voor banken en trustkantoren*, WFR 2019/171 die het “gesundes Volksempfinden” erbij halen: “Wij gebruiken deze beladen termen bewust, het is namelijk een Duitse term die is verworpen van “gezond verstand” in de tijd van de Romantiek tot een nazi-opvatting waarbij “gezonde” volksopvattingen (volgens nationaalsocialistische zienswijzen) derogeren aan wettelijke bepalingen. Hoe beladen ook, dit lijkt nu ook aan de gang met de discussie rond legaal belastingontgaan.”
29. R. Hein, *Belastingrecht: te moeilijk voor niet-fiscalisten?*, WFR 2019/261, par. 7.1.
30. Overigens wijst A.F. Gunn, *Maatschappelijk ongemak*, NTFR 2020/2161, par. Het publieke debat, er terecht op

dat het publieke debat wordt bemoeilijkt door het feit dat veel informatie over de belastingheffing van multinationals niet openbaar is.

31. Zie in deze zin ook A.F. Gunn, *Links*, WFR 2019/181.
32. A.F. Gunn, *Nederland belastingland*, NTFR 2016/644.
33. Zie in dit kader C.A.T. Peters, *The faltering legitimacy of international tax law*, CentER Dissertation Series (nr. 361), Tilburg 2013.

Opleiding

- Fiscaal recht aan de Rijksuniversiteit Leiden (1979-1985)

Promotieonderzoek

Op 23 juni 2009 gepromoveerd aan de Universiteit Leiden op het proefschrift “Aftrekbeperkingen van de rente in het internationale belastingrecht.” Promotores: prof.mr. F.A. Engelen en prof.mr. R.J. de Vries.

Huidige functie

- Hoogleraar belastingrecht (1,0 fte) aan de Universiteit Leiden.
- Voorzitter van de vakgroep sinds 1 februari 2020

Onderzoeksfocus

Mijn onderzoek is gericht op regels ter bescherming van de nationale (vennootschaps)belastinggrondslag en op het tegengaan van belastingontwijking.

Eerdere functies

- Tax partner bij PricewaterhouseCoopers (2008-2010)
- Bedrijfsfiscalist bij ING Group (1996-2008)
- Adviseur bij Loyens & Volkmaars (1988-1996)
- Adviseur bij De Boer en Van Keulen (1985-1988)

Recente publicaties

State Aid: Time to Investigate Informal Capital Rulings, paper gepubliceerd op SSRN op 16 september 2020.

Polderen in de mist: een kleine stap naar meer balans in de heffing van vennootschapsbelasting van multinationals, *Weekblad Fiscaal Recht* 2020/110, blz. 739-746.

Suggesties voor grondslagverbreding van de vennootschapsbelasting, *Weekblad Fiscaal Recht* 2019/190, blz. 1163-1170.

De lotgevallen van de concernfinancieringsmaatschappij: 50 jaar vennootschapsbelasting in internationaal perspectief, in T. Stevens, J.L. van de Streek, *Congresbundel 50 jaar Wet VPB 1969 - de toekomst van de vennootschapsbelasting*, Wolters Kluwer 2019, blz. 131-144.

Fiscale staatssteun: hoe soeverein zijn de lidstaten nog?, *Weekblad Fiscaal Recht* 2019/2, blz. 3-9.

